

Ajánlás a tudományos kétnyelvűséggel kapcsolatban
A MAB Közgyűlése által támogatott ajánlás (2023. február 21)

1.Előszó

A Széchenyitől származó, a magyar nyelvvel kapcsolatban a XIX. században megfogalmazott gondolatok ma is időszerűek, de a XXI. században ezeket érdemes kiterjeszteni, és a tudomány művelőitől elvárni a magyar-angol kétnyelvűséget, de tudományterületenként különböző arányokban.

A hazai tudomány fokozatosan kétnyelvűvé válik: a nemzetközi tudomány angol nyelvű, míg a hazai magyar nyelvű. Minden kutatónak szakmájától függetlenül kötelessége e kétnyelvűség elsajátítása és művelése. Az angol szaknyelvet nem kell feltétlenül fejlesztenünk, az is éppen elég, ha követjük annak fejlődését. Azonban nemzeti kötelességünk saját szakterületünk magyar szaknyelvének szinten tartása, állandó fejlesztése és művelése¹. A cél az, hogy minden tudományterületen minden gondolat kifejezhető legyen ne csak angol, hanem magyar nyelven is, angol szavak használata nélkül, kizárólag magyar szavakkal, vagy a magyar nyelvbe szervesen beépült jövevényszavakkal. A magyar nyelvben jövevényszavak voltak, vannak és lesznek, ha azok szervesen épülnek be a magyar nyelv szerkezetébe, akkor azok elfogadhatóak.

¹ lásd Bősze Péter írását a Magyar Tudomány 2021. szeptemberi számában (1177-1193 oldalak) (https://mersz.hu/keres/B%C5%91sze+P%C3%A9ter/hivatkozas/matud202109_f64931_p1/#matud202109_f64931_p1).

A magyar szaknyelvvel kapcsolatban a probléma ma kettős:

- egyre gyakoribb, hogy angol szakszavak keverednek a magyar szaknyelvekbe anélkül, hogy azok magyarosított, vagy magyar megfelelőjét megteremténék és a szakmai körökben elterjesztenék; mivel ezek az angol szavak idegen testként jelennek meg a magyar mondatokban, óhatatlanul torzítják a magyar mondatokat és gondolatokat egyaránt.

- a fenti probléma „egyszerűsített” kezeléseként az is egyre gyakoribb, hogy feladjuk a kétnyelvűséget és bizonyos dolgokat bizonyos szint felett már csak angolul tanítunk, vagy csak angolul kommunikálunk, ezzel kárt okozva a magyar szaknyelv fejlesztésében és megőrzésében. Példaként: egyre több szakterületen, egyre több magyar egyetemen és az MTA egyre több tudományos osztályán egyre inkább háttérbe szorul a magyar szaknyelv az oktatás, illetve a dolgozatok / disszertációk írása és védelme során; egyre gyakoribb, hogy magyar anyanyelvű kollégák csak angol nyelvű értekezést írnak. Teszik ezt részben azért, hogy nemzetközi láthatóságuk növekedjen, részben pedig takarékoságból, hiszen az angol nyelvű

disszertáció a jellemzően angol nyelvű cikkeik alapján egyszerűbben írható meg. Anyanyelvünk kárára azonban ne takarékoskodjunk.

Az éremnek azonban van egy másik oldala is. Azokon a szakterületeken, ahol a publikálás jellemző nyelve a magyar, nem jellemző az angol nyelvű megjelenés. Pedig annak, aki valóban büszke magyar nemzeti értékeinkre, ráadásul a téma szakértője is, ezeket az értékeket a magyar nyelvű publikáláson kívül fel kell mutatnia a nagyvilágnak is, akár úgy is, hogy az üzenetet nemzetközi kontextusba helyezi.

Az éremnek ráadásul van egy harmadik oldala is (ami a pereme). A probléma az, hogy hazánkban ma is generációkat tanítunk mindenféle idegen nyelvekre, nem feltétlenül az angolra. Azonban nemcsak a tudomány, az élet is kétnyelvűvé vált, ezek közül az angol az egyik, a másik a nemzeti nyelv. Nekem az a tapasztalatom, hogy az a kutató, akivel érdemes beszélni egy idegen, de nem angol anyanyelvű országban, az általában beszél angolul. Ezt a „mindenféle idegen nyelvoktatást” az általános iskolától az egyetemekig cipeljük magunkkal; minden évben vannak olyan elsőéves PhD hallgatóink, akik angolul egy szót sem beszélnek, mert valamilyen más idegen nyelven mentek végig az oktatási rendszeren. Ezzel azonban kizárják magukat a nemzetközi tudomány hatékony műveléséből, de legalábbis lelassítják és megnehezítik annak elkezdését.

2. Az ajánlás hat pontja

0. Az ajánlás hatálya. Az ajánlás minden magyar anyanyelvű hallgatóra, oktatóra és kutatóra vonatkozik, az általa művelt tudományterülettől függetlenül; így az ajánlás vonatkozik az MTA mind a 11 osztályára itthon és határainkon túl egyaránt. Kivételt képezhetnek az idegen nyelvi képzések (anglisztika, stb.) és az azzal kapcsolatos tudományok.
 1. Javasoljuk, hogy az oktatás és számonkérés (vizsgázás és védés) minden szinten minden tudományágban és annak minden részterületén elérhető legyen magyar nyelven. A párhuzamos angol (vagy egyéb) nyelvű oktatásnak örülünk, de azt javasoljuk elkerülni, hogy az idegen nyelvű szakoktatás kiváltsa / lecserélje a magyar nyelvű szakoktatást.
 2. Javasoljuk, hogy minden, védésre szánt tudományos kézirat (a tudományos diákköri dolgozattól az MTA doktora értekezésig) magyar nyelven legyen megírva és elbírálva², illetve magyar nyelven legyen megvédve. A párhuzamos angol (vagy egyéb) nyelvű mű elkészítésének örülünk, de azt javasoljuk elkerülni, hogy az kiváltsa / lecserélje a magyar nyelvű művet.
-

²ez alól kivételt képezhet az az eset, amikor nem áll rendelkezésre elegendő magyar nyelvű bíráló, és a bírálók miatt kell a művet angol (vagy más idegen) nyelven megírni; azonban ebben az esetben a teljes eljárást ezen az idegen nyelven kell lefolytatni.

3. Javasoljuk, hogy a magyar tudományos közösség minden szakterületen őrizzen meg minimum egy szakmai folyóiratot. Angol (egyéb idegen-) nyelvű hazai folyóiratok meglétének és továbbiak alapításának örülünk, de azt javasoljuk elkerülni, hogy akár egy tudományterület / szakterület is magyar nyelvű szakfolyóirat nélkül maradjon.
4. Javasoljuk, hogy a magyar tudományos közösség minden szakterületen őrizzen meg minimum egy rendszeresen megrendezett magyar nyelvű tudományos konferenciát. Angol (egyéb idegen-) nyelvű hazai tudományos konferenciák meglétének és szervezésének örülünk, de azt javasoljuk elkerülni, hogy akár egy tudományterület / szakterület is magyar nyelvű rendszeres tudományos konferencia nélkül maradjon.
5. Javasoljuk a „minimum 10 % kétnyelvűségi” ajánlás követését: mindenki, aki jellemzően angol (egyéb idegen) nyelven publikál, az publikáljon minimum 10 %-ban magyar nyelven is és fordítva: mindenki, aki jellemzően magyar nyelven publikál, az publikáljon minimum 10 %-ban angol nyelven is (vagy ha szakmája azt követeli meg, akkor az angol helyett más idegen nyelven). Törekedni kell arra, hogy mind magyar, mind egyéb nyelveken az adott szakterület legjobb folyóirataiban, illetve a legjobb kiadóknál jelenjenek meg az írásaink.
6. Szorgalmazzuk, hogy a közoktatásban az eddiginél nagyobb figyelmet fordítsanak az idegen nyelvek tanítására. Javasoljuk, hogy minden magyar gyermek részére a magyar nyelv és irodalom oktatásán túl kötelezővé váljék az angol nyelv oktatása is (ezen túl lehet egyéb idegen nyelvi oktatás is, de az ne váltsa ki az angol nyelvi oktatást).